

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه مترجمان
۳	پیشگفتار
۷	مقدمه چاپ اول
۹	مقدمه چاپ سوم
۱۰	مقدمه چاپ چهارم
۱۷	فصل اول: کمک به یادگیری دانشجویان
۱۷	مقدمه
۱۸	دانشجویان چگونه یاد می‌گیرند؟
۲۱	دانشجویان غیر سنتی و یادگیری آنها
۲۲	دانشجویان با زمینه‌های فرهنگی متفاوت
۲۳	دانشجویان «مسن»
۲۳	به کار بردن فناوری جدید و یادگیری
۲۴	یادگیری اثر بخش تر
۲۴	بهبود محیط یادگیری
۲۸	اصلاح رویکردهای تدریس
۲۹	بهبود مهارت‌های یادگیری
۲۹	معرفی مطالب خواندنی
۳۱	منابع فصل اول
۳۳	فصل دوم: یادگیری دانشجو محور
۳۶	یادگیری مبتنی برمسأله

عنوان	صفحه
کاربرد یادگیری مبتنی بر مسأله	۳۷
ملاحظه‌های طراحی درس	۳۸
۱- اهداف عمدهٔ پودمان	۳۹
۲- روش آموزش	۳۹
۳- انتخاب مسائل	۴۰
۴- تهیه پودمانهای یادگیری مبتنی بر مسأله	۴۰
ارزیابی	۴۱
گفت و شنود یا هدایت آموزشی	۴۴
منابع نیروی انسانی برای یادگیری مبتنی بر مسأله	۴۷
یادگیری مبتنی بر مسأله: نتیجه‌گیری	۴۸
دانشجو محوری بیشتر در تدریس	۴۹
یادگیری مبتنی بر مسأله در کلاسهای بزرگ سخنرانی	۴۹
شیوهٔ ارزشیابی درس ارائه شده با رویکرد یادگیری دانشجو محور	۵۲
یادگیری دانشجو محور: نتیجه‌گیری	۵۲
معرفی مطالب خواندنی	۵۲
منابع فصل دوم	۵۳
فصل سوم: تدریس در گروههای کوچک	۵۵
مقدمه	۵۵
اهمیت یاددهی و یادگیری در گروه کوچک	۵۶
تدریس گروه کوچک چیست؟	۵۷
۱- مشارکت فعال	۵۷
۲- تماس رو در رو	۵۷
۳- فعالیت هدفدار	۵۷

عنوان	صفحه
اداره کردن گروه کوچک	۵۸
ساختار در تدریس به گروه کوچک	۶۰
معرفی موارد و مطالب برانگیزنده	۶۳
انواع فنون بحث در گروههای کوچک	۶۴
۱- بحث نفر به نفر	۶۴
۲- گروههای مهمه	۶۶
۳- بارش فکری	۶۶
۴- ایفای نقش	۶۷
۵- جلسه‌ای با حضور همه اعضا	۶۸
استفاده از فناوری برای تدریس در گروههای کوچک	۶۹
وقتی اشتباهی رخ دهد	۷۰
ارزشیابی از تدریس در گروه کوچک	۷۲
ارزشیابی تدریس از طریق بحث	۷۴
معرفی مطالب خواندنی	۷۵
منابع فصل سوم	۷۶
فصل چهارم: تدریس در گروههای بزرگ	۷۷
مقدمه	۷۷
زمینه و موقعیت تدریس به گروه بزرگ	۷۸
درباره دانشجویان غیر سستی چطور؟	۷۹
آماده سازی برای تدریس در گروه بزرگ	۸۰
هدف تدریس شما چیست؟	۸۰
تعیین محتوا	۸۱
نهایی کردن برنامه	۸۳

۸۴	خلاصه و نتیجه گیری
۸۶	ارائه درس در جلسه گروه بزرگ
۸۶	شروع جلسه
۸۷	تغییر سبک
۸۷	تمام کردن جلسه
۸۸	تمرین و بازیابی
۸۹	بعضی ملاحظه‌های شخصی درباره اضطراب هنگام تدریس در گروه بزرگ
۹۰	چه راهبردهای یادگیری فعالی در دسترس است؟
۹۵	استفاده از مواد آموزشی و فناوری
۹۸	وقتی اشتباهی رخ می‌دهد
۱۰۰	ارزشیابی از تدریس به گروه بزرگ
۱۰۱	تفکر نهایی - اگر شما باید تدریس کنید
۱۰۲	معرفی مطالب خواندنی قابل توصیه
۱۰۳	منابع فصل چهارم
۱۰۷	فصل پنجم: ارائه سخنرانی یا مقاله در کنفرانس
۱۰۷	مقدمه
۱۰۸	ارائه مقاله
۱۰۸	آماده سازی مقاله
۱۱۳	آماده سازی چکیده و مشارکت در تدوین خلاصه مقاله‌های کنفرانس
۱۱۳	آنچه در روز ارائه باید انجام دهید
۱۱۵	توانایی مدیریت و پاسخگویی سؤاها
۱۱۶	آماده سازی کنفرانس به صورت پوستر
۱۱۹	اداره جلسه کنفرانس

۱۲۲	معرفی مطالب خواندنی
۱۲۳	فصل ششم: تدریس کلاسهای عملی و آزمایشگاه
۱۲۳	مقدمه
۱۲۴	ویژگیهای مدرس اثربخش کلاس عملی
۱۲۵	اهداف تدریس دروس عملی و آزمایشگاه
۱۲۷	طرح درس و روشهای تدریس
۱۳۲	روشهای جایگزین
۱۳۴	ارزیابی
۱۳۵	جمع‌بندی
۱۳۶	منابع معرفی شده
۱۳۷	فصل هفتم: آماده کردن مطالب یادگیری و یاددهی و استفاده از فناوری
۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	اصول بنیادی در فراهم نمودن مواد آموزشی برای یادگیری و یاددهی
۱۴۰	انواع مواد آموزشی یاددهی، یادگیری و وسایل کمک آموزشی
۱۴۰	۱- پروژکتور اورهد
۱۴۴	۲- پروژکتور اسلاید ۳۵ میلی متری
۱۴۷	۳- ویدئو پروژکتور
۱۴۹	۴- وایت برد (تابلوی سفید) و تخته سیاه
۱۵۱	۵- ویدئو و فیلم
۱۵۳	۶- مواد آموزشی چاپی یا نوشتاری
۱۵۶	۷- انتشار مطالب از طریق شبکه گسترده جهانی (اینترنت)
۱۵۸	استفاده از فناوری در یادگیری و یاددهی

صفحه	عنوان
۱۵۹	مطالب خواندنی توصیه شده
۱۶۰	منابع فصل هفتم
۱۶۱	فصل هشتم: برنامه ریزی درسی
۱۶۱	مقدمه
۱۶۳	چه کسی باید مسؤول برنامه ریزی درسی باشد؟
۱۶۳	محتوای درس
۱۶۴	معیارهای فلسفی
۱۶۴	معیارهای حرفه‌ای
۱۶۵	معیارهای روانشناختی
۱۶۵	معیارهای مربوط به اجرا
۱۶۵	معیارهای دانشجویی
۱۶۶	دانشجویان
۱۶۷	۱- دانشجویان زن
۱۶۸	۲- دانشجویان بزرگسال
۱۶۸	۳- دانشجویان کم توان
۱۶۸	۴- دانشجویان جدیدالورود
۱۶۹	۵- دانشجویان بومی
۱۶۹	۶- دانشجویان خارجی
۱۷۰	غایتها و اهداف
۱۷۱	نوشتن اهداف
۱۷۴	سرچشمه اهداف
۱۷۵	اهداف تا چه حد باید تفصیلی و صریح باشند؟
۱۷۶	انتخاب روشها و ارتباط دادن اهداف به فعالیتهای یاددهی و یادگیری

عنوان	صفحه
مربوط ساختن اهداف به روشهای ارزیابی	۱۷۰
توالی و سازماندهی درس	۱۷۹
سایر ملاحظه‌ها در طراحی درس	۱۸۲
ارزشیابی درس	۱۸۳
معرفی منابع خواندنی	۱۸۴
فصل نهم: ارزیابی دانشجویان	۱۸۵
مقدمه	۱۸۵
هدف ارزیابی	۱۸۵
آنچه باید دربارهٔ سنجش و اندازه‌گیری آموزشی بدانید	۱۸۷
روشهای ارزیابی	۱۹۲
انواع ارزیابی	۱۹۳
۱ - انشایی	۱۹۳
۲ - سؤالهای کوتاه پاسخ و دارای محاسبهٔ ساده	۱۹۹
۳ - آزمونهای عینی	۲۰۱
۴ - مشاهدهٔ مستقیم	۲۱۰
۵ - امتحان شفاهی	۲۱۳
۶ - ارزیابی عملی ساخت دار	۲۱۴
۷ - خود ارزیابی	۲۱۵
۸ - ارزیابی اسناد پیشرفت فراگیر یا کارنما	۲۱۶
ارزیابی دانشجویان معلول	۲۱۹
ارزیابی دانشجویان به‌عنوان گروه	۲۲۰
به‌کار بردن فناوری در ارزیابی	۲۲۲
بازخورد به دانشجویان	۲۲۳

عنوان	صفحه
گزارش نتایج ارزیابی.....	۲۲۴
مطالب خواندنی توصیه شده	۲۲۴
منابع فصل نهم	۲۲۶
فصل دهم: ارزشیابی از تدریس و یادگیری	۲۲۷
فضای ارزشیابی	۲۲۸
ارزشیابی و یادگیری	۲۲۸
ارزشیابی و پاسخگویی	۲۲۹
ارزشیابی: برخی تعاریف و اصول	۲۲۹
طرح ریزی ارزشیابی به عنوان بخشی از تدریس.....	۲۳۲
ارزشیابی یادگیری و تدریس	۲۳۳
ارزشیابی یادگیری.....	۲۳۳
ارزشیابی تدریس	۲۳۶
توصیه‌هایی برای استفاده از ارزشیابی به منظور بهبود و توسعه (ارزشیابی تکوینی).....	۲۳۸
توصیه‌هایی برای استفاده از ارزشیابی به منظور اهداف اداری (ارزشیابی پایانی).....	۲۳۸
جمع بندی: چارچوبی برای ارزشیابی تدریس	۲۴۰
الف) وضع معیارها	۲۴۱
ب) مستند سازی تدریس: مجموعه اسناد تدریس یا کارنما	۲۴۳
اظهار نظر در مورد محتوای مجموعه اسناد تدریس یا کارنما.....	۲۴۸
ایجاد، تنظیم و استفاده از پرونده اسناد تدریس	۲۴۸
ج) تضمین نظام ارزشیابی قابل اعتماد	۲۴۹
معرفی مطالب خواندنی.....	۲۵۰
فهرست منابع فصل دهم.....	۲۵۱
واژه نامه انگلیسی به فارسی	۲۵۲
واژه نامه فارسی به انگلیسی	۲۷۱

مقدمه مترجمان

با وجود تأکید فراوان مسؤولان آموزش عالی کشور، بر افزایش کیفیت تدریس و از سوی دیگر، رشد فزاینده اعضای هیأت علمی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی کشور در سالهای اخیر، متأسفانه تا کنون تنها یک کتاب در باره روشهای تدریس در دانشگاه و موضوعات پیرامون آن در کشور منتشر شده است^۱. بنابراین، اگر بخواهیم سبک سستی تدریس تغییر یابد و در تدوین محتوا نقش بیشتری به اساتید داده شود - روندی که اخیراً وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دنبال می‌کند - باید منابع علمی مربوط به تدریس تهیه و به صورت مناسب آموزش داده شود.

البته، همواره این سؤال مطرح بوده که آیا تدریس علم است یا هنر؟ در همین راستا، مباحثی درباره اکتسابی یا ذاتی بودن معلمی نیز مطرح شده است. واقعیت این است که فراگیری روشهای تدریس، افراد بالقوه معلم را کارآمدتر می‌سازد و در سایرین نیز آمادگیهایی برای تدریس بهتر ایجاد می‌کند. البته، صرف دانستن اصول و روشهای تدریس و یا شرکت در دوره‌های آموزشی، تضمین کننده پرورش معلمان و استادان کارآمد نیست.

ضرورت تهیه منابع مناسب، ما را برآن داشت تا در گام اول، بهترین تجربه‌های سایر ملتها را به کشور منتقل سازیم. از این رو، چاپ سال ۲۰۰۰ کتاب حاضر را - که یکی از کتابهای مطرح دنیاست و تا کنون چهار بار تجدید چاپ شده است - برای ترجمه انتخاب نمودیم.

برای ارائه ترجمه‌ای دقیق و روان، ابتدا دو مترجم اول، مطالب را ترجمه و در جلسه‌های مشترک مباحثه نمودند. پس از ترجمه کامل، دوبار نیز مورد بازنگری قرار گرفت و در موارد ضروری زیرنویسهایی در متن اضافه شد که با علامت م مشخص شده است. با وجود این، از استاد ارجمند،

۱- این کتاب توسط سرکار خانم دکتر ویدا میری ترجمه شده و سازمان سمت آن را با عنوان «راهنمای تدریس در دانشگاهها» به چاپ رسانده است.

جناب آقای دکتر پاک سرشت، دانشیار محترم دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز درخواست شد تا ویرایش علمی کتاب را تقبل نمایند. ایشان نیز - علی‌رغم مشغله‌های علمی فراوان - بزرگوارانه این درخواست را پذیرفتند و اصلاحات استادانه فراوانی پیشنهاد نمودند.

همچنین، همکاران گرامی آقای دکتر محمود مهرمحمدی، دانشیار دانشگاه تربیت مدرس، سرکار خانم دکتر عشرت زمانی، استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه اصفهان، آقای دکتر مجید میرمحمد صادقی، استاد دانشگاه اصفهان و آقای دکتر ابراهیم اسفندیاری، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، هر کدام بخشهایی از کتاب را مطالعه و اظهار نظرهای سازنده‌ای ارائه نمودند که از آنها سپاسگزاری می‌نمایم. همچنین، از مسؤولان محترم انتشارات دانشگاه اصفهان، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتابهای درسی (سمت) و نماینده محترم آن سازمان، جناب آقای دکتر علی اصغر میرباقری فرد - که داوری علمی، ویرایش نهایی و امور فنی چاپ کتاب را انجام داده‌اند - نیز صمیمانه تشکر می‌نمایم. علاوه بر آن، از دانشجویان گرامی، آقای فریدون شریفیان، و خانمها لیلا شکوهنده، مهری یارحسینی، زهرا طاهری و بویژه زهره باقری که علاوه بر نمونه خوانی متن، واژه نامه‌ها را نیز تدوین نمودند، قدردانی می‌نمایم. از آقای ناصر کریم پور که با دقت و پراستاری متن را انجام دادند، از همکاران فنی کتاب، آقای نریمانی که زحمت تایپ و صفحه آرایی اولیه را تقبل نمودند، از دست اندرکاران چاپخانه دانشگاه اصفهان، بویژه جناب آقای هوشنگ صادقی صمیمانه تشکر می‌نمایم.

شایان ذکر است که از جمله امتیازهای کتاب، کاربردی بودن، ارائه مثال، طرح نوآوریهای آموزشی اخیر و معرفی منابع تکمیلی در پایان هر فصل است که در مقدمه مؤلفان کتاب به تفصیل توضیح داده شده است. با این ویژگیها، این کتاب می‌تواند علاوه بر رفع نیاز کارگاههای آموزشی روشها و فنون تدریس دانشگاهها و مراکز آموزش عالی، در دروسهای روش تدریس و برنامه ریزی درسی رشته‌های علوم تربیتی و تربیت دبیر نیز مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین، از همکاران ارجمند دانشگاهی و آموزش و پرورش و دانشجویان گرامی که این کتاب را مطالعه یا تدریس می‌کنند، انتظار داریم ما را از راهنماییهای سازنده خود محروم نسازند تا بتوانیم آنها را در چاپهای بعدی مورد استفاده قرار دهیم.

احمدرضا نصر و همکاران

تابستان ۱۳۸۴

پیشگفتار

این چهارمین چاپ کتاب راهنمای بهبود روشهای تدریس در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی است که نزد بسیاری از اعضای هیأت علمی شناخته شده است. شهرت کتاب به خاطر روشی است که دیدگاههای مبتنی بر یافته‌های پژوهشی را دربارهٔ یاددهی و یادگیری ارائه می‌کند، به این ترتیب که ضمن بیان تفصیلی مطالب، توصیه‌های مفیدی را نیز برای استادان مراکز آموزش عالی فراهم می‌نماید.

در سرتاسر کتاب، مؤلفان همواره دیدگاههایشان را مبنی بر اینکه تدریس در آموزش عالی باید بر دانشجویان و یادگیری آنان متمرکز باشد، مورد بحث قرار می‌دهند. این مضمون مکرر، به معنای توصیه به تدریس دانشجو - محور است، زیرا تدریس همچنان هدف اساسی دانشگاه است.

بسیاری از کتابهایی که در زمینه آموزش دانشگاهی نوشته می‌شود، با منطقی ضعیف، توصیه‌هایی به مدرسان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی ارائه می‌دهند و سخت بر گفته‌ها و تجربه‌های شخصی تکیه می‌کنند و دستورالعمل‌هایی بدون بنیاد اساسی یا توجیه علمی فراهم می‌آورند. چنین رویکردی، اغلب باعث به کار بردن روشهای نامناسب می‌شود. مدرسان آموزش عالی باید قادر باشند رویکردهایی را انتخاب و یا تغییراتی در آنها اعمال نمایند که با موضوع درس و دانشجویان مناسب داشته باشد. سایر کتابهای مربوط به یاددهی و یادگیری نیز، بر یافته‌های تحقیقی مشکوک تکیه می‌کنند و آن‌گاه دربارهٔ روشهای تدریس با تعصب برخورد می‌نمایند، درحالی که همیشه باید

تفاوت‌های مهم در سبک‌هایی که افراد ترجیح می‌دهند با آن تدریس کنند، به حساب آورده شود. برعکس، این کتاب به گونه‌ای تدوین شده تا توصیه‌های خود را به شیوه منطقی، و بر پایه تحقیقات مربوط استوار سازد. در عین حال، برای اطمینان از واقع‌گرایانه بودن توصیه‌ها، به تجارب ارزشمند تدریس متکی است.

بدیهی است این کتاب می‌تواند برای پشتیبانی از هر برنامه آموزشی - که در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی سراسر جهان ارائه می‌شود - به کار برده شود، همان طور که چاپهای قبلی کتاب نیز چنین بوده است. فصلهای کتاب بر مهارت‌های منحصر به فردی تمرکز دارد که با برنامه‌هایی از قبیل تدریس در گروه‌های بزرگ و کوچک و روشهای ارزیابی سروکار دارد. همچنین در این کتاب، توصیه‌هایی درباره چگونگی ارائه مقاله در همایشهای علمی وجود دارد که به نظر می‌رسد شمار بسیار اندکی از آنها در سایر کتابها ذکر شده باشد.

اطلاعات فراهم شده در این کتاب، با جزئیات کافی همراه است تا اعضای هیأت علمی کم تجربه را گام به گام راهنمایی کند. با این حال، شیوه‌های جالبی را نیز برای آنهایی که تجربه بیشتری دارند، بیان می‌کند. برای همه اعضای هیأت علمی، نیاز خاصی وجود دارد تا شیوه‌های جدید سازماندهی و ارائه مواد درسی را برای تدریس در گروه بزرگ آزمایش کنند. مؤلفان از به کار بردن اصطلاح سخنرانی خودداری می‌کنند، زیرا سخنرانی سبک آموزش موعظه گونه ارائه اطلاعات را در ذهن ترسیم می‌کند، در حالی که اکنون هنگام تدریس در گروه‌های بزرگ، شیوه‌های جالب فراوانی برای حفظ علاقه و تعامل وجود دارد.

این چاپ که با چگونگی یادگیری دانشجویان آغاز می‌شود، نسبت به چاپهای قبلی دارای ساختار متفاوتی است. این راهبرد برای حصول اطمینان از این است که خوانندگان درک کنند چرا انتقال اطلاعات، روش تدریس مناسبی در آموزش عالی به حساب نمی‌آید. در واقع، یادگیری اثر بخش، هنگامی رخ می‌دهد که دانشجویان با فعالیتهای علمی درگیر شده و درباره موادی که ارائه می‌شود و قصد دارند آنها را بفهمند، اندیشمندانه برخورد کنند. این امر چیزی بیش از حضور دانشجو در کلاس و پوشش دادن محتوای برنامه درسی توسط استاد است.

پژوهشهای مربوط به یادگیری دانشجو، رویکردهای متضاد، شامل: عمیق، سطحی و راهبردی

یادگیری و مطالعه را معرفی کرده است. در حالی که این طبقه‌بندی به‌طور اجتناب‌ناپذیری فرایندهای پیچیده یادگیری را بسیار ساده جلوه می‌دهد، به اثبات رسیده است که تمایز بین رویکردهای عمیق و سطحی بر شیوه‌های تفکر نسبت به تدریس اعضای هیأت علمی تأثیری بسیار قوی داشته است (انت ویستل^۱، ۱۹۹۸). اکنون شواهد پژوهشی به‌طور متقاعدکننده‌ای نشان می‌دهد که چگونه نگرشها، انگیزشها و دانش قبلی دانشجویان، بر رویکرد مورد استفاده آنان تأثیر می‌گذارد. یافته‌های پژوهشی بیانگر این امر نیز هست که رویکردهای دانشجویان به یادگیری و مطالعه، تحت تأثیر محیط یادگیری که تجربه می‌کنند (تدریس، مواد یادگیری و ارزیابی) قرار می‌گیرد. همان‌گونه که مؤلفان این کتاب تأکید می‌کنند، مسؤولیت مشترکی برای یادگیری با کیفیت بالا وجود دارد. به عبارت دیگر، در حالی که دانشجویان باید آماده شوند تا سخت کار کنند و مهارت‌ها و عاداتهای ضروری مطالعه را بهبود بخشند، اعضای هیأت علمی نیز باید محیطی را فراهم کنند تا برای حمایت از انواع یادگیری که معتقد به اهمیت آن هستند، طراحی شده باشد.

جان بیگز^۲ (۱۹۹۹) عقیده همسویی سازنده^۳ را معرفی کرده است، که بر اهمیت تنظیم اهدافی تأکید می‌کند که اولویت را به ادراک افراد می‌دهد. این اهداف، بیانگر توجهی است که نظریه‌های ساختگرا^۴ در روانشناسی تربیتی ارائه می‌دهند، مبنی بر اینکه چگونه افراد ادراکات خود را بر اساس عقاید و اطلاعاتی که با آنها مواجه می‌شوند، می‌سازند. همسویی به این علت در برنامه‌های آموزشی ضروری است تا تضمین کند یاددهی، مواد آموزشی و روشهای ارزیابی، همگی برای ارتقا و تشویق رویکرد عمیق طراحی شده‌اند و حتی اگر یکی از این اجزا به شیوه مناسبی اجرا نشود و در جایگاه خود قرار نگیرد، همه دانشجویان آمادگی زیادی دارند تا به رویکرد سطحی یادسپاری معمول (روش طوطی وار) کشانده شوند.

این کتاب با این مقدمات شروع می‌شود و اهمیت آنها را توجیه می‌کند. سپس، توصیه‌ها و پیشنهادها مفصلی ارائه می‌دهد تا همکاران فرصت یابند این دیدگاهها را به عمل مؤثری تبدیل

1- Entwistle

2- John Biggs

3- Constructive alignment

4- Constructivist theories

از دیدگاه این نظریه، یادگیری فرایندی فعال و اجتماعی است که انسان با بهره‌گیری از تجارب قبلی، شناخت خود را تکامل می‌بخشد (م).

کنند. مؤلفان به طور گسترده‌ای بر تجربه تدریس خود تکیه می‌کنند تا توصیه‌های خود را هم مرتبط و هم واقعگرایانه سازند. به طور کلی، چاپ جدید کتاب - که با اطلاعات کاملی درباره فون نوآورانه و سنتی تدریس همراه است - مغتنم شمرده می‌شود. این کتاب دارای دیدگاه‌های بسیار با ارزشی است که چگونه تدریس برای اعضای هیأت علمی و دانشجویان لذت بخش تر و اثر بخش تر شود. همچنین، تفکر انتقادی را درباره یاددهی و یادگیری بر می‌انگیزد و از همه مهمتر، خواندن آن لذتبخش است.

نوئل انت ویستل^۱ استاد تعلیم و تربیت، دانشگاه ادین بورگ^۲
و سردبیر مجله بین‌المللی آموزش عالی^۳ (۹۸-۱۹۹۳)

منابع:

- Biggs, J. B. (1999). **Teaching for Quality Learning at University**, Open University Press, Buckingham.
- Entwistle, N. J. (1998). **Improving Teaching Through Research on Student Learning**, in J. F. Forest (Ed.), **University Teaching: International perspectives**, Garland, New York.

1- Noel Entwistle

2- Edinburgh

3- International journal of Higher Education

مقدمهٔ چاپ اول

در سال ۱۹۸۳ ما کتابی را با عنوان راهنمای بهبود روشهای تدریس برای اعضای هیأت علمی رشته‌های پزشکی (بالینی) منتشر کردیم. این کار را به دو دلیل انجام دادیم: اول، تشخیص ما این بود که دانشجویان پزشکی در حد بسیار وسیعی توسط افرادی آموزش می‌بینند که اطلاعاتشان در زمینهٔ تعلیم و تربیت هیچ یا اندک است. و دوم، برای کمک به استادانی که می‌خواستند از اصول اساسی تعلیم و تربیت و چگونگی کاربرد آنها در تدریس بهره ببرند، کتابهای کمی نوشته شده بود. بنابراین، این کتاب مورد استقبال واقع شد و پس از چند بار تجدید چاپ، دومین ویرایش آن در سال ۱۹۸۷ منتشر گردید.

با کمال تعجب، با خبر شدیم کتاب توسط استادانی خارج از مراکز آموزش عالی پزشکی نیز مطالعه می‌شده است. آنها بیان داشتند که همان مسائلی که برای استادان گروه پزشکی وجود داشته، برای آنها نیز وجود دارد و جهت‌گیریها و مثالهای پزشکی مانع استفاده از اطلاعات، مواد درسی و توصیه‌ها در حوزهٔ تدریس آنها نبوده است. با وجود این، ما آگاه بودیم که کتاب خاص تدریس در علوم پزشکی، ناگزیر محدودیتهایی دارد. بنابراین، تغییر و اصلاحاتی در کتاب اعمال کردیم تا برای خوانندگان بیشتری مناسب باشد. در برخی موارد، کتاب به‌طور دقیق ویراستاری و در موارد دیگر یا در حقیقت، تمام فصلها به‌طور کامل بازنویسی شد. بدیهی است که هنگام نوشتن کتاب برای گروه وسیعی از خوانندگان، انتخاب مثالهای سودمند، برای یاددهی یا یادگیری مشکل است. برای مثال، آنچه برای استاد ادبیات جذاب است، ممکن است برای استاد مهندسی چنین نباشد. بنابراین، کوشیده‌ایم مثالهایمان را از رشته‌های علمی مختلف انتخاب کنیم، اما هر جا احساس کرده‌ایم که

مثالهای پزشکی از کتاب نخست مفید و بجا بوده‌اند، آنها را تغییر نداده‌ایم. ما معتقدیم خوانندگان رشته‌های علمی دیگر قادر خواهند بود این مثالها را برای نیازهای خودشان تفسیر کنند. امیدواریم با این اصلاحات، ویژگیهای بسیار موفقیت آمیز چاپهای اول کتاب را حفظ کرده باشیم. منتظر دریافت نظرها و انتقادهای سازنده شما هستیم، همچنان که با چاپ اول کتاب (پزشکی) نظریات فراوانی را دریافت نمودیم.

در پایان، مایلم که تشکر و قدردانی خود را از همه همکاران دست اندرکار تهیه کتاب، بویژه ارمیونی مورتزیس^۱، انتشارات ام تی پی، (ناشران نسخه پزشکی کتاب) و کوغان پیج^۲ (ناشر فعلی)، بویژه ویراستارمان دلرز بلاک^۳، به خاطر حمایتشان از این طرح جدید ابراز داریم.

دیوید نیوبل^۴ و رابرت کنن^۵

آدلاید^۶ ۱۹۸۹

1- Ermioni Mourtzios

2- Kogan page

3- Dolores black

4- David Newble

5- Robert Cannon

6- Adelaide

مقدمه چاپ سوم

نیازهای مداوم اعضای هیأت علمی در مؤسسه‌های آموزش عالی، ما را بر آن داشت تا برای کمک به موفقیت آنها در تدریس، به تجدید نظر بیشتری در کتاب دست یازیم. ما در این تجدید نظر، تمام فصلها را با توجه خاص به معرفی منابع جدیدتر به روز نموده‌ایم. امیدواریم این فرایند، با هدف اصلی ما - که تهیه کتابی آسان و ارائه دهنده اطلاعات کاربردی بوده - تداخل نداشته باشد. البته، منظور ما، ارائه یک کتاب درسی با منابع بسیار نبوده است.

دیوید نیوبل و رابرت کنن

آدلاید ۱۹۹۵

مقدمه چاپ چهارم

فروش زیاد، دلیلی بر ادامه نیاز به کتابی درباره تدریس دانشگاهی است که هم کاربردی باشد و هم خواندن آن آسان. از اینکه دریافتیم این کتاب در بسیاری از کشورها - بویژه جاهایی که انگلیسی، زبان اول آنها نیست - مورد استفاده قرار گرفته است، خوشحال شدیم. این امر نشان می‌دهد که ایده ما (آسان خوانده شدن) مورد استقبال واقع شده است.

در آماده سازی چاپ چهارم با چالشهای متعددی برخورد نمودیم. ابتدا اینکه از سال ۱۹۹۵ که شروع به آماده کردن چاپ سوم کتاب کردیم، تغییرات زیادی در جامعه و دانشگاهها صورت گرفته است. برای مثال، استفاده روز افزون از اینترنت و سایر فناوریهای الکترونیکی برای تدریس، بویژه در کشورهای غربی، سؤالهای مهم بسیاری را برانگیخته است و فشار بر مؤسسه‌ها برای کاهش هزینه‌ها و تدریس با کارایی بیشتر، حرکت به سوی پاسخگویی زیادتر را شدت بخشیده است. در اکثر دانشگاهها، شرکت استادان در برنامه‌هایی که برای «آموزش چگونگی تدریس به اساتید» طراحی شده‌اند، بیش از پیش اجباری شده است. به همین دلیل، در این چاپ، کوشیده‌ایم با چالشها و تغییرات مذکور روبه‌رو شویم و آنها را با روشهای عملی و انجام اقدامهایی به شرح زیر مورد توجه قرار دهیم:

۱ - ما برای به روز کردن فصلها اقدام کرده ایم و فصول تازه ای را نیز گنجانیده ایم تا پیشرفته‌ها و تغییرات اخیر را پوشش دهیم.

۲ - برای پاسخگویی به نیازهای خوانندگان، نقاط قوت و ضعف آخرین چاپ را ارزشیابی نموده، یافته‌های به دست آمده را در چاپ جدید به کار بسته ایم.

۳ - در حالی که ماهیت بسیار عملی کتاب و محتوای آن را حفظ کرده‌ایم، احساس می‌کنیم باید

رویکرد و ساختار کتاب را هر چه قویتر بر اساس درک خود از آنچه به یادگیری مؤثر در آموزش عالی کمک می‌کند، قرار دهیم. بنابراین، خوانندگان توجه خواهند کرد که فصلها نسبت به چاپهای قبلی از ترتیب متفاوتی، همراه با اولویت دادن بیشتر به یادگیری دانشجویان و رویکردهایی که احتمالاً کیفیت یادگیری آنها را افزایش می‌دهد، برخوردار است.

ایدهٔ ما هنگام نوشتن کتاب - که از چاپهای قبلی پی‌ریزی شده است - تهیهٔ مطالبی مفید برای اساتید پر مشغلهٔ دانشگاهها و مدارس عالی بوده است، تا هم کاربرد داشته باشد و هم خواندن آن آسان باشد. مقصود ما، ارائه یک کتاب درسی با منابع بسیار زیاد نبوده است. فروش و درخواست ناشر برای چاپ جدید، دلالت بر موفقیت این ایده دارد و ما آن را در این چاپ نیز حفظ کرده‌ایم. به همین میزان، درک می‌کنیم که در دو دههٔ گذشته، پژوهش و توسعه در آموزش عالی، رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است و سطح درک و ارزش‌گذاری فرایندهای آموزشی در مؤسسه‌های آموزش عالی سراسر جهان گسترش و تعمیق یافته است.

در پاسخ به این تغییرات مهم، برای ما اهمیت داشت تا به اختصار برخی از یافته‌های کلیدی این پژوهشها را ارائه کنیم و فقط بعضی از ارزشهای خودمان را که بیانگر ساخت و ارائه این کتاب است، مورد توجه قرار دهیم. امیدواریم مطالب ارائه شده در کتاب، شما را برانگیزد تا با توجه به موقعیت خود، به این یافته‌ها و ارزشها بیندیشید و تدریس خود را بر مبنای آنها بهبود بخشید.

پاسکارلا^۱ و ترزینی^۲ در پژوهش برجسته خود - که حاصل بیش از ۲۰ سال تحقیق عملی دربارهٔ چگونگی تغییر دانشجویان و بهره‌مندی از حضور در دانشگاه است - دو موضوع پایدار در پیشینهٔ پژوهش را معرفی می‌کنند که چون فکر می‌کنیم ارزشمند است، آنها را به‌طور کامل نقل می‌کنیم:

اولین موضوع، نقش محوری سایر افراد - اعم از دانشجویان یا اعضای هیأت علمی - در زندگی دانشجو است و نیز، ویژگی محیط‌های یادگیری که آنها به وجود می‌آورند و ماهیت و میزان انگیزشی که تعاملات آنها برای یادگیری و انواع تغییرات فراهم می‌آورد. مطلب دوم، شدت تلاش دانشجویان و تعامل آنها با سیستمهای دانشگاهی و غیر دانشگاهی است که در آن حضور دارند. هر چه دانشجو تلاش و سرمایه‌گذاری شخصی بیشتری بکند، احتمال بازده آموزشی و شخصی بیشتری می‌رود.

این یافته‌ها یک داد و ستد دو سویه را پیشنهاد می‌کند: مسؤولیتی برای استادان تا یک محیط مشوق یادگیری بر اساس تعامل بین دانشجویان و استادان ایجاد کنند؛ و مسؤولیتی برای دانشجویان که در زندگی دانشگاهی و غیر دانشگاهی مؤسسه آموزشی خود فعالانه شرکت نمایند. اینها موضوعهایی است که در این کتاب تدوین نموده ایم و ایده‌هایی درباره چگونگی اجرای آنها ابراز داشته‌ایم. به هر حال، پژوهش معیارهای اختصاصی تری برای یادگیری و یاددهی خوب ارائه کرده است که این تعمیمهای سطح بالا را به سطح عملیاتی تر می‌برد. این معیارهای اختصاصی، راهنمایی‌هایی را برای استادان فراهم می‌نماید که ما آنها را در این کتاب شرح داده‌ایم. معیارهای مذکور را نیز با عناوین کلی ذیل مورد ملاحظه قرار داده‌ایم:

روابط

روشی که در آن با دانشجویان رابطه برقرار می‌کنید و روشی که به دانشجویان کمک می‌کنید تا با یکدیگر رابطه برقرار کنند، اهمیت حیاتی دارد. واضح است که علاقه تنگ نظرانه به محتوای درس یا روشها و فنون تدریس، (از قبیل استفاده از فناوریهای ارتباطی) به بهای حذف دانشجویان با هر سابقه علمی و تجربی، اقدام بی ثمری است. علاقه حقیقی به دانشجویان و کار آنها، در دسترس بودن استاد، اشتیاق به موضوع تدریس، میل به اظهار نظر (باز خورد) و شوخ طبعی، همه معیارهایی هستند که به عنوان ویژگیهای استاد اثر بخش شناخته شده اند.

سازمان

اهداف روشن، سازماندهی درس، برنامه ریزی دقیق، آمادگی استاد، تنظیم شفاف انتظارات از دانشجویان و زمان بندی درس و تکالیف آن، از مفاهیم اساسی در سازماندهی اساتید و اداره برنامه یک دوره آموزشی است. دانشجویان به دنبال شفافیت و سازماندهی نظامدار در سطح کلاس و رشته تحصیلی هستند. یکی از شاخصهای سازماندهی، هماهنگی بین اهداف، فعالیتهای یادگیری، یاددهی، و وظایف ارزیابی است که برای دانشجویان تنظیم می‌کنیم.

آموزش

این ویژگی، مهارتها و تواناییهای تدریس مانند توضیح شفاف، بحث در کلاس، کاربرد مواد آموزشی، ایجاد انگیزه برای تفکر و راهبردهای به کار گرفته شده برای افزایش اشتیاق و تعامل فعال دانشجویان در یادگیریشان را توصیف می‌کند.

ارزیابی یادگیری دانشجویان و ارزشیابی تدریس

این ویژگی با آموزش رابطه نزدیکی دارد. به کار بردن ارزیابی به عنوان ابزاری برای یادگیری و اظهار نظر منظم درباره کار دانشجویان، متمایز کننده ویژگیهای تدریس خوب است. ارزشیابی هم این گونه عمل می‌کند. ارزشیابی، بر یادگیری دانشجویان از تدریس، درک اشتباهات آنها، رویکرد آنها به مطالعه، دریافت آنها از درس و آنچه شما به عنوان استاد انجام می‌دهید یا انجام نمی‌دهید، دلالت دارد.

دانش تخصصی

اگر چه اهمیت زیاد مهارت و دانش تخصصی در حوزه تدریس انکار ناپذیر است، با این حال، ضروری است با این نگرش که تنها ویژگی استاد اثر بخش را مهارت و دانش می‌دانند و در بسیاری از همکاران نیز مشترک است، مقابله کنیم. به همین میزان، داشتن صلاحیت در عوامل دیگر نیز حایز اهمیت است.

مسائل مهم دیگر

سرانجام، موضوعهای مهم دیگری نیز هستند که ویژگیهای آموزش عالی معاصر را بیشتر توصیف می‌کنند. برخی از آنها از نظر مفهوم تازگی ندارند، اما آنچه تازگی دارد تشخیص آنها و تمایل به التفات به آنها در روشهای سازنده است. ما تلاش کرده ایم علاوه بر روشن کردن دلالتهای پژوهش مذکور، آنها را در نوشته خود مورد توجه قرار دهیم. ما همچنین آگاهیم که استادان دانشگاه با فرهنگهای بسیار متنوع و متفاوت، از کتاب ما استفاده می‌کنند. بر همین اساس، تلاش کرده ایم هر جا مناسب داشته است، موضوعات مربوط به موارد زیر را مورد توجه قرار دهیم:

- جمعیت دانشجویی متنوع و دغدغه نسبت به حصول اطمینان از رعایت عدالت در آموزشی که برای همه دانشجویان تدارک دیده می‌شود.
- راهبردهایی در بین‌المللی کردن آموزش عالی: برای مقاصد این کتاب، بین‌المللی کردن روشی است که در آن بعد بین‌المللی آموزش را به وسیله تجربیاتی که از طریق برنامه درسی برای دانشجویان فراهم می‌کنیم و از طریق طراحی فعالیتهای یادگیری، افزایش می‌دهیم.
- شناخت روبه رشد در پژوهش و کاربرد جنبه‌های انگیزشی یادگیری و یاددهی: بعضی از نوشته‌ها و تحقیقات جاری، جنبه‌های غیرعلمی و فکری کار معلمی را مورد توجه قرار داده‌اند و راهبردهایی را شناسایی می‌کنند که می‌توانند بازده آموزشی را افزایش دهند. این راهبردها مبتنی بر پذیرش صادقانه و یکسان احساسات و نگرشهای استادان و دانشجویان است.
- یادگیری مادام‌العمر^۱: یادگیری مادام‌العمر، اجرای اعمالی به منظور ارتقای یادگیری در طول زندگی است. مهمترین این اعمال، تشخیص روشهایی است که به وسیله آنها دانشجویان یاد می‌گیرند، و سپس بر اساس این تشخیص، روشهایی است که در آنها تدریس را طراحی و اجرا می‌کنیم. نتیجه مهم رویکرد یادگیری مادام‌العمر، اشتیاق دانشجو به تداوم یادگیری است که از قابلیت‌های اجرای این رویکرد است.
- انعطاف پذیری بیشتر در یادگیری و روشهای تدریس و مواد درسی.
- فناوری به عنوان وسیله‌ای در یادگیری و یاددهی، اما نه به خودی خود به عنوان یک هدف.

چگونگی استفاده از کتاب

در نوشتن این کتاب تلاش کرده‌ایم نیازهای استادان پرمشغله‌ای را مد نظر قرار دهیم که علاقه عمده آنها، دسترسی به عقاید قابل فهم در بعضی مسائل بنیادی یادگیری و یاددهی است، بی‌آنکه مجبور باشند وقت خود را صرف مطالعه نظریه‌ها و واژگان تخصصی کنند.

ما کتاب را به گونه‌ای طراحی کرده‌ایم تا شما بتوانید به‌طور مستقیم و بسرعت سراغ عنوان مورد علاقه خود بروید. با وجود این، در چاپ جدید، روال دقیق تری را برای ترتیب فصول اتخاذ کرده‌ایم،

به این ترتیب که کتاب را با مروری اجمالی به چگونگی یادگیری دانشجویان و دیدگاههایی درباره چگونگی کاربرد تحقیق در یادگیری و تدریس شروع می‌کنیم. توالی فصلها از رویکرد دانشجو محور به تدریس، به سمت مطالب کلی تر مانند برنامه ریزی درسی و ارزشیابی ادامه می‌یابد. به عنوان یک راهنمای کلی، برای استفاده بهتر از کتاب پیشنهاد می‌کنیم به موارد زیر توجه داشته باشید:

۱ - دیدگاه یا مجموعه رهنمودهایی را انتخاب کنید که به نظر می‌رسد نیازها و علایق شما را برآورده می‌سازد.

۲ - درباره دلایل ضمنی کاربرد دیدگاههای این کتاب در ارتباط با دانشجویان خود، بدقت بیندیشید و آنها را با موقعیتهای خود وفق دهید. از دیدگاهها و پیشنهادهاى ما به طور متعصبانه و بدون انتقاد پیروی نکنید.

۳ - طرحی را درباره اینکه واقعا "چگونه می‌خواهید دیدگاههای ارائه شده را به کار بندید، بنویسید. برای مثال، اگر تصمیم دارید ارزشیابی با روش مباحثه (توصیف شده در فصل سوم) را آزمایش کنید، طرح خود را درباره تنظیم وقت و آنچه درحقیقت در مراحل خاصی از فرایند مباحثه انجام می‌دهید یا می‌گویید، بنویسید. بخش مهم هر طرحی، روش معرفی دیدگاهها به دانشجویان خواهد بود.

۴ - دیدگاه یا ایده را براساس طرح خود اجرا کنید.

۵ - موفقیت یا عدم موفقیت دیدگاه و طرح خود را با دانشجویان مرور کنید.

۶ - دیدگاه به کار گرفته شده را دوباره آزمایش کنید. در طرح ریزی مجدد، دقیق باشید و آن را بر مبنای آموخته‌ها و تجارب به دست آمده از اولین تجربه بنا نهید.

۷ - مقداری از مطالب خواندنی معرفی شده پیرامون دیدگاهی را که روی آن کار می‌کنید، مطالعه نمایید.

تجربه ما آن است که مطالب این کتاب مفید و سازنده خواهد بود و منجر به افزایش رضایت شما در تدریس خواهد شد. این کتاب، همچنین موجب بهبود بازده یادگیری دانشجویان خواهد شد.

در مورد مسایل و رویکردهای مربوط به متن کتاب، در کجا مطالب بیشتری بخوانیم؟ در این کتاب برخی از مسایل پیچیده و مهم را به طور خلاصه مورد بحث قرار داده‌ایم، اما

امیدواریم برای مطالعه بیشتر درباره آنها بر انگیزته شده باشید. بنابراین، تعدادی مرجع مهم را برای شروع کار ارائه نموده ایم*:

اولین منبع، کتابی است که درباره موضوعات تحقیق در تدریس از آن نقل قول کرده ایم. این کتاب مرجع مفیدی است و پیشنهاد می‌کنیم به جای آنکه یک نسخه شخصی از آن بخرید، آن را امانت بگیرید یا برای کتابخانه مؤسسه خود تهیه کنید:

- Ernest Pascarella and Patrick Terenzini **How College Affects Students**, Jossey- Bass, San Francisco, 1991.

درباره اصول تدریس خوب در آموزش عالی کتابهای زیر را توصیه می‌نماییم:

- Bigg's J.(1999). **Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does**. SRHE and Open University Press, Buckingham.

- Ramsden p. (1992). **Learning to Teach in Higher Education** Routledge, 1992.

همچنین، کتاب زیر مقدمه‌ای عالی درباره مفهوم مهم یادگیری مادام العمر است که دامنه بسیار وسیعی از مسایل مربوط به تدریس را پوشش می‌دهد:

- Knapper's C. and Cropley's A. **Lifelong Learning in Higher Education**. Kogan Page, London, 2000.

رابرت کنن - دیوید نیوبل

آدلاید ۲۰۰۰

* - شایان ذکر است که در اصل انگلیسی کتاب، سبک معرفی منابع توصیه شده و منابع استفاده شده در فصلها یکنواخت نیست. مترجمان نیز برای حفظ امانت تغییری در آنها اعمال ننموده‌اند.